

רב ארי קילסון: מראי מקומות- נדרים דף מ"ג

- (א) **אביי אמר גזירה לשאול משום להשאל, וכן כולהון גזירה- הק' הר"ן.** אם גזרי' לשאול משום להשאל, א"כ בכל דוכתי לימא הכי, לגזור שגם המדיר לא יהנה מהממור, והרי לא מצינו כן בכל מקום, אלא הממור אסור והמדיר מותר. ותי' דדוקא בהני דתנן במתני', דלא משמע לאינשי דליתסרו בממור הנאה, ואי עבד להו ממור למדיר, אתי נמי למישקל להו ממדיר, אבל בהנאה גמורה, כאכילת פירות וכיוצ"ב, ליכא למיגזר. **וע' בשלמי נדרים** שהביא מה שהק' הלחם **משנה** על זה, דהא דריסת הרגל הוא ההנאה הפחותה ביותר, ומ"מ אי' במתני' לקמן דהאומר הריני עליך חרם, רק הממור אסור הרגל אצל המדיר, אבל אין המדיר אסור בדריסת הרגל אצל הממור, ולמה. ותי' דצ"ל דויתור אסור רק מדרבנן, ולכן לא היו רוצים לגזור. אבל ק', דלכאור' לא משמע כן מל' הר"ן, דכ' דהני דמתני' לא גריעי מויתור, ומשמע שהם ממש כמו דריסת הרגל. וכ' השלמ"נ דצ"ל לפי' דמש"כ הר"ן דהני לא גריעי מויתור, היינו דבאמת עדיפי, ולכן הם אסורים מדאורייתא, ושייך לגזור עליהם, אבל ויתור באמת אינו אלא מדרבנן, ולכן לא גזרי' בי' [ולכאור' תמוה, שהרי כ' דסתם לן מתני' כר"א, ולפי הלח"מ לכאור' כל המח' ר"א ורבנן הוא אם אמרי' דויתור אסור בממור הנאה מדרבנן או לא].
- אולם ע' בקרן אורה, דכ' להוכיח מכאן דויתור אסור מן התורה, דמבואר מפשטות דברי הר"ן דשאלה וכו' לא גרע מויתור, ומשמע דאף לא עדיפי, ולכן אסירי מדין ויתור, ומ"מ גוזרין, וא"כ ע"כ מה"ת הוא, דבלא"ה לא היו גוזרין עליה [ולדבריו הדרה קי' הלח"מ לדוכתי, למה משמע לקמן דדריסת הרגל של הממור אינו אסור על המדיר, וצ"ע].**
- (ב) **הממור הנאה מחבירו ואין לו מא יאכל, הולך אצל חנוני וכו'- כ' הרא"ש ותוס' דאורחא דמלתא קתני, ומשמע דאף אם יש לו מה לאכול, מ"מ מותר לו לעשות כן. אבל ע' בקרבן נתנאל (סי' י', אות ח') שהביא מתוס' בב"ק (ק"ט) דדוקא היכא שאין לו מה יאכל מותר לו לעשות כן. ולענין הסיפא, דאי' שהיו מהלכין בדרך ואין לו מה יאכל, דתנן דליתנו לאחר משום מתנה, וכו', כ' הרא"ש ותוס' דבזה אין היתר אלא היכא דבאמת אין לו מה יאכל, אבל בלא"ה אסור. והוסיף תוס' דמהא למדים לכל הערמות לענין נדרים, שאין מותר להערים כזה אא"כ אין לו להממור מה יאכל. ובגדר החילוק בין הרישא והסיפא, ביאור השלמי נדרים בשם השטמ"ק דברי שא אינו נהנה מדברי המדיר גופי', אלא משל החנוני, משא"כ בסיפא, שמאותו דבר עצמו שהוא נותן, נהנה הממור, אז אין היתר אא"כ אין לו מה יאכל. **וע"ע ברעק"א** שדייק מדברי הרע"ב דאפי' בהא דנותן לאחר מתנה, אין צריך להיות דוקא באין לו מה יאכל, ורק בסיפא, בהא דנותן על הסלע, דנח' ר' יוסי ורבנן, אז ס"ל להרע"ב דהוי דוקא באין לו מה יאכל.**
- (ג) **מ"ט דר' יוסי, קסבר הפקר כמתנה- הק' האפיקי ים (ב', כ"ו, ד"ה שבתי וראיתי), אם ס"ל לר' יוסי דעד דאתי לרשות זוכה אינו יוצא מיד המפקיר, א"כ אימתי חל הפטור מעשרות, דקודם שזכה בה הזוכה, הרי הוא ברשות המפקיר, ואח"כ הוא ברשות הזוכה, ומעולם לא הי' במצב בלא בעלים, אפי' לרגע. ותי' דעכצ"ל דהפטור ממעשרות הוא משום שאנו ילפי' הפטור מהא דכתי' ובא הלוי וכו', יצא זה שיש לו חלק ונחלה עמך, וכיון דעכ"פ יש לו זכות לזכות בו, מקרי שיש לו חלק ונחלה עמך ופטור, ולא אכפ"ל במה שלעולם הי' לו בעלים. **אולם ע' בחי' ר' שמעון (כ"ד, והובא גם בשערי ישר ה', כ"ג, ד"ה ועפ"י דרך [עמ' ק']),** שהעיר דלכאור' שי' ר' יוסי (אליבא דר' יוחנן) ק' להבין, דהא ודאי גם לר' יוסי צריך להיות איזה ענין של הפקר, דאל"כ, איך יכול הזוכה לזכות בו, דאם נאמר דהוי כאומר שיהי' הפקר לאחר שיבא לידו, כהפקר לאחר זמן, מאיזה כח יכול הזוכה ליגע בחפץ. ועוד, הא לאחר שכבר זכה הזוכה, שוב לא הוי ברשות בעלים, ואיך יכול למיחל דין הפקר אז. ועוד, מה שייך לומר דהבעלים עצמן יכולים לחזור ולזכות מן ההפקר, והוא הי' הפקר ופטור ממעשר, הרי לעולם לא יצא מרשות הבעלים. **וביאר ר' שמעון שיש ב' ענינים בכל הפקר.****
- (א) שנתחד הדבר להשתמשות ולשליטת כל אדם. (ב) גמר ההפקר, שהוא שלילת כח הבעלים ויתרונם על כל אדם, והפקעת קנינם לגמרי. וס"ל לר' יוחנן דדעת ר' יוסי הוא דגמר ההפקר אינו עד דאתי לרשות המקבל, ואז נגמר ההפקר, ונפקע קנין הבעלים. ומה שחלוק ענין הפקר מענין מתנה, היינו דבמתנה, מיד כשיצא מרשות הנותן, הרי הוא ברשות המקבל, לפי שא"א להיות אפי' רגע א' בלא בעלים. אבל בהפקר אינו כן, דמיד כשאתי לרשות זוכה, נפקע כח הבעלים, דהא אז נגמר ההפקר, ונשאר רגע א' בלא בעלים, ואח"כ חל עליו דין הבעלים של הקונה. וכשהמפקיר זוכה בו, ולא חזר מההפקר כלל, א"כ שפיר זוכה מחדש, שהרי באמת הי' בה זכות השתמשות לכל, והוא גמר הענין ע"י זכייתו בו, ובאמת לרגע א' לא הי' בה שום בעלים, ועכשיו הוא זוכה מחדש. ומה שאוסר ר' יוסי לממור הנאה לזכות מן ההפקר הזה, היינו משום דכיון דעדיין נשאר זכות הבעלים בחפץ זה כשזכה בו הוא, א"כ הו"ל אסור לממור הנאה. וע"ש עוד שם בכל זה באריכות.
- (ד) **שיטת הרמב"ם לענין הפקר- כ' הרמב"ם (נדרים ב', י"ד), "ההפקר אע"פ שאינו נדר, הרי הוא כמו נדר שאסור לו לחזור בו, וכו'". וע' בקצות (רע"ג, א') שהביא מש"כ הב"ח שם, דמה דס"ל להרמב"ם דאסור לחזור בו, היינו משום איסור בל יחל. וכ' הקצות, דלפי פ' זה בהרמב"ם, א"כ י"ל דלא עשה המעשה הפקר שום קנין בכלל, אלא דחל עליו איסור**

לימוד מסכת נדרים מוקדש על ידי משפחת מרמלשטיין

לזכות כל החיילים ולשמירה על עם ישראל

לחזור. ויצא מזה, דאם, למשל, הפקיר ומת, יהיו יורשיו יורשים ההפקר, שהרי עדיין הי' ההפקר ברשות אביהם, ורק משום נדר הי' אסור לו לחזור, אבל בניו אינם מחוייבים בנדרו, וא"כ שפיר יכולים הם לירוש אף מה שהפקיר אביהם. וע"ש בהמשך שנתקשה הקצות מקור לזה, דמהני הפקר מדין נדר, והביא שהנו"כ על הרמב"ם כ' דמקור לזה הוא מסוף אין בין המודר, אלא דכ' הקצות דאינו הבין איך יש מקור לזה מסוגיין, וכ' דאולי המקור הוא באמת מסוגיא דלעיל דף ד', דשאל הגמ' אם יש יד להפקר או לא, אבל כ' דז"א, דהא הנו"כ אין מביאים משם, וגם הא נשאר הסגמ' בתיקו, ופסק הר"ן שם לקולא, ואיך שייך לומר בפשיטות דהפקר הוי מטעם נדר. **וע' בחי' ר' שמעון (כ"ד, הובא בשער"י ה', כ"ג)** שהאריך להק' על ביאור הקצות בהרמב"ם. והק' מסוגיין, דאיך שייך לומר דעד דאתי לרשות זוכה יכול לחזור בו, הרי כל הנדר גופא הוא מה שלא יחזור בו. וגם למה מותר לרבנן במודר הנאה, הרי לפי הבנת הקצות בהרמב"ם, צריך לומר דלכ"ע לא יצא מרשות המפקיר עד דאתי לרשות זוכה. ולכן ביאר דודאי בהפקר יצא הדבר מרשות בעלים, ומה שדומה לענין נדר, היינו משום דחל בהחפץ הענין של הפקר, דהיינו שע"י דבורו, מייחד ומזמין אץ החפץ שתהא תשמישו בדרך הפקר, וע"י דבורו חל דין זה על החפץ שיכול כ"א להשתמש בו, ומש"ה גם שייך בה ענין של התפסה זה כזה, כדאי' לעיל בדף ז', משום דחל בה ענין זה של הפקר. ומש"כ הרמב"ם "שאסור לחזור בו", דמשמע דאיסור הוא כנדר, כבר הגיה הגר"א דצ"ל "שאינו יכול לחזור בו", שכבר חל בהחפץ שהוא הפקר.

(ה) **מקצתו לראשון וכולן לשני, ראשון קנה, שני לא קנה** - פי' הר"ן, דמייירי שיש לו ב' עבדים, ונתן מקצת נכסיו לראשון, ואח"כ נתן כולן לשני, הדין הוא דהכל לשני, ומוכח מזה דדעתו אף על מה שנתן כבר. והק' **הק"ר אורה**, מהו הראי', בשלמא התם, דמתנה קמיינת שנתן לאו כלום היא, שפיר י"ל דעכשיו כוונתו גם על מה שנתן כבר, אבל הכא, אחר שהפקיר, מסתמא אין דעתו לחזור בו, וכי נדר אח"כ, מסתמא אין דעתו על מה שהפקיר. וכ' דעכצ"ל דלא משמע להש"ס לחלק כן.

(ו) **גזירה משום מתנת בית חורון** - הק' **הבית מאיר** (על סוגיין), א"כ יותר יש לגזור בנותן לא' משום מתנה, דהוי דומיא טפי להא דבית חורון. וביאר דהעיקר גזירה אטו בית חורון הוא משום דהתם עיקר סעודתו מוכיח עליו שלא הי' כוונתו באמת לשום מתנה, אלא ליתן להמודר. וכן בהפקר, י"ל דמוכח שאין מפקיר אלא כדי שיבא לאכול, דאל"כ, מהכ"ת יהא אדם מפקיר מה שיש לו. אבל במתנה אינו כן, דיתכן דמה שהוא נותן מתנה, היינו משום איזה נייח נפשי' דחבירו עשה בשבילו, ואינו משום הערמה. **וע"ע בנדר זריזין** דכ' דלפי מש"כ הר"ן דהגזירה הוא שמא יאמר בפירוש שעשה כן בשביל המודר, א"כ לכאו' שייך לומר כן גם במתנה, וכ' דאולי אה"נ, לפי רבא צ"ל דר' יוסי פליג גם במתנה. (ז) **כל שלשה ימים יכול לחזור בו** - פי' הר"ן שהוא משום חשש רמאים, שמפקירים רק כדי להפקיע החיוב מעשרות, ולכן תקנו חז"ל שלא יהי' הפקר שלהם הפקר עד לאחר ג' ימים. ויש לחקור, כיון דכל החשש הוא רק משום חיוב תרו"מ, האם דין זה נוהג רק בקרקע, או דלמא אמרי' דגם במטלטלין כל ג' ימים אינו הפקר, ואין חילוק בין קרקע למטלטלין. וע' **בקצות החושן** (רע"ג, ג'), שכ' בשם **החות יאיר** דדוקא בקרקע אמרי' חילוק זה בין תוך ג' ובין לאחר ג', אבל בשאר הפקר לא אמרי' כן. אבל הקצות כ' דלא מצינו חילוק זה בשום פוסק, זולת מדברי **תוס'** בסוף פרקין (מה. בסופו), אבל כל הפוסקים אחרים ס"ל דבין לענין קרקע ובין לענין מטלטלין, הדין הוא דתוך ג' ימים אינו הפקר (וע"ע **במחנה אפרים**, זכ"י מהפקר ח', בענין זה).

(ח) **כל ג' ימים יכול לחזור בו** - כ' **הלחם משנה** (גדרים ב', י"ז), שיש ג' אנפי לפרש דברי הגמ' כאן. (א) שי' **הרא"ש** - דדוקא אם חזר בו חייב במעשרות, אבל אם זכה בו, אפי' הוא עצמו, בתורת זכיי', או אם אחר זוכה בו, שפיר הוי הפקר, ופטור מתרו"מ. (ב) שי' הר"ן - דתוך ג' ימים אפי' אם זכה בו אחר, יכול המפקיר לחזור בו, וכן אם זכה בו הוא, לא הוי הוי כזוכה מן ההפקר, ולכן חייב במעשרות. (ג) שי' **הרמב"ם ע"פ הכס"מ** - דאם זכה אחר תוך ג', הוי כזוכה מן ההפקר, ופטור ממעשרות, אבל אם זכה הוא תוך ג', הוי כאילו חזרו בו אינו כזוכה מן ההפקר, וחייב במעשרות.